

POD PRITISKOM:

MEDIJSKO IZVEŠTAVANJE O ORGANIZOVANOM
KRIMINALU I KORUPCIJI U SRBIJI

SUPPORTED BY:

Federal Foreign Office

PUBLISHED BY:

BYRN

Sažetak

Izveštavanje srpskih medija o organizovanom kriminalu i korupciji je u velikoj meri instrumentalizovano od strane vladajuće elite. U središtu ove instrumentalizacije je želja vladajućih stranaka da održe vlast koristeći metode koje daleko prevazilaze ono što se smatra prihvatljivim u konsolidovanim demokratijama.

Ključni nalazi

- Izveštavanje o organizovanom kriminalu i korupciji je u velikoj meri instrumentalizovano od strane vladajuće elite kako bi se vršio politički pritisak i zadržala vlast
- Pristup informacijama koji novinari imaju zavisi od toga kakva je politička naklonost medija u kome rade
- Većina tradicionalnih medija ne dovodi u pitanje zvanični narativ o uspesima u borbi protiv korupcije

Kroz instrumentalizaciju medijskog izveštavanja o ovoj temi, vladajuće stranke nastoje da dobiju i zadrže podršku birača tako što grade pozitivni narativ o svojim uspesima u borbi protiv organizovanog kriminala i korupcije. Medijsko izveštavanje se vidno koristi za napadanje i diskreditovanje protivnika i kritičara vlasti, kako stvarnih tako i potencijalnih, a u nekim slučajevima čak i za vršenje pritiska na bliske koalicione partnere. Ono što je takođe značajno naglasiti jeste da medijsko izveštavanje često služi radi vršenja pritiska na tužioce i pravosuđe Srbije, pogotovo sa ciljem da se osigura željeni ishod u određenim istražnim i sudskim procesima.

Ključni element u „usmeravanju“ medijskog izveštavanja o organizovanom kriminalu i korupciji leži u davanju nejednakog pristupa informacijama različitim medijima. Posebno kada se radi o politički značajnim slučajevima, informacije se sistematično pružaju provladinim medijima, najpre tabloidima, i to od strane visokopozicioniranih političkih izvora, koji najčešće dolaze iz Ministarstva unutrašnjih poslova. Poruka se zatim tipično prenosi i razrađuje uz pomoć provladinih elektronskih medija. Dok izgleda kao da provladini mediji imaju privilegije u pristupu informacijama, mediji koji kritikuju vladu suočavaju se s brojnim preprekama u pristupu informacijama, kako zvaničnim tako i nezvaničnim.

Zvanični narativ o uspešnoj borbi protiv organizovanog kriminala i korupcije se u velikoj meri ni ne dovodi u pitanje u tradicionalnim medijima, od kojih većina izgleda kao da je neposredno u službi vlade ili pod jakim finansijskim pritiscima, te se suzdržava od otvorenog kritikovanja i analiziranja. Iako postoji istinska potreba za boljom edukacijom kako bi se povećali kapaciteti medija za izveštavanje o organizovanom kriminalu i korupciji, ovo nije identifikovano kao glavni faktor koji sprečava srpske medije da profesionalno izveštavaju o ovoj temi.

Metodologija

U cilju kreiranja ovog izveštaja, BIRN je intervjuisao 21 sagovornika. Njih 18 je intervjuisano pojedinačno, 2 u pisanoj formi (putem e-mejla), dok je jedan intervju obavljen u obliku pitanja postavljenih na konferenciji za štampu. Među intervjuisanimima su: sedam novinara i urednika, dvoje aktivnih i dvoje bivših sudija, dva aktivna tužioca, jedan penzionisani visokopozicionirani službenik policije, jedan advokat, jedan poslanik vladajuće Srpske napredne stranke i jedan bivši pripadnik vladajuće stranke i četiri stručnjaka iz akademske zajednice i civilnog društva. Četiri sagovornika (jedan aktivni sudija, jedan tužilac i dva novinara) tražili su da ostanu anonimni. Intervjui su zatraženi i od Ministarstva unutrašnjih poslova i Ministarstva pravde, ali nije dobijen bilo kakav odgovor. Izjave sagovornika su tretirane kao njihova stanovišta i zapažanja, a ne kao dokazane činjenice.

BIRN je sproveo monitoring šest različitih medija u periodu između 3. aprila i 30. juna 2017. Odabrana su četiri dnevna štampana medija i dve televizije sa nacionalnom frekvencijom. Monitoring je ograničen na izveštavanje o zvaničnim istragama, hapšenjima i sudskim procesima. Odabrani štampani mediji su dnevni listovi Blic, Danas, Informer i Politika, dok su odabrani elektronski mediji Medijski javni servis RTS 1 i komercijalna TV stanica sa nacionalnom frekvencijom TV Pink. Monitoring elektronskih medija je obavljan u periodima najveće gledanosti u popodnevnom i večernjim satima.

Ovi mediji su odabrani po kriterijumu koji omogućava ravnopravnu zastupljenost različitih uredničkih politika i stilova. Stoga se ovde nalaze pred-

stavnici tabloidnog stila novinarstva (Informer i TV Pink), polu-tabloida (Blic) i netabloidnih medija (RTS, Politika, Danas), odnosno predstavnici medija koji su otvoreno ili suptilnije provladini, nezavisni ili kritički nastrojani. Rezultati medijskog monitoringa prikazani su u ovom izveštaju i pratećem aneksu.

1. Kontekst

Mediji imaju ključnu ulogu u informisanju javnosti i oblikovanju javne rasprave u modernim demokratijama. Oni biraju događaje i teme koji dobijaju (ili ne dobijaju) pažnju javnosti, stavljaju ih u određeni okvir i daju im određeno značenje. U suštini, mediji pomažu ili bi trebalo da pomognu javnosti da bolje razume događaje i procese koji mogu biti složeni, daleki ili nisu lako razumljivi, kao što je tema organizovani kriminal i korupcija.

Ipak, nezavisnost i profesionalizam srpskih medija su pod jakim pritiskom. Prema izveštaju organizacije Freedom House pod nazivom „Nacije u tranziciji“ (Nations in Transit), nezavisnost srpskih medija je u stalnom padu, posebno od 2013. godine.

Uloga medijskog izveštavanja o organizovanom kriminalu i korupciji je još važnija imajući u vidu veličinu problema koji ova dva pitanja predstavljaju u Srbiji i regionu. Indeks percepcije korupcije koji izrađuje organizacija Transparency International stavlja Srbiju na 72. mesto od ukupno 176 zemalja na ovoj listi. Poboljšanje vladavine prava i borba protiv organizovanog kriminala i korupcije su takođe među najvećim preprekama na putu Srbije ka priključenju Evropskoj uniji.

Nacionalna strategija za borbu protiv organizovanog kriminala u Srbiji, usvojena 2009. godine, prepoznala je ulogu medija i civilnog društva u borbi protiv organizovanog kriminala. U njoj se navodi da „mediji i njihov nesumnjiv uticaj na društvo svakako predstavljaju značajan, gotovo nezaobilazan faktor u borbi protiv organizovanog kriminala“. U njoj se takođe naglašava da izveštavanje ne bi trebalo da „utiče na vođenje postupaka protiv učinilaca krivičnih dela organizovanog kriminala.“

Strategija ističe da „sama priroda i finansijska moć organizovanog kriminala nameće uvek prisutnu opasnost ostvarivanja uticaja na medije radi profilisanja javnog mnjenja i skretanja pažnje javnosti sa aktivnosti pojedinih kriminalnih grupa“.

Izveštaj Evropske komisije o napretku Srbije 20161, naglašava da je curenje informacija medijima o aktuelnim policijskim i sudskim istragama „nastavilo da se događa često“ i da takve prakse usporavaju istrage i predstavljaju kršenje pretpostavke nevinosti.

2. Instrumentalizacija medija

Izveštavanje srpskih medija o organizovanom kriminalu i korupciji je u velikoj meri instrumentalizovano, prvenstveno od strane Srpske napredne stranke, SNS, u cilju održavanja na vlasti, dobijanja podrške glasača i vršenja političkog pritiska na političke protivnike kao i na pravosuđe i tužilaštvo u Srbiji. U pojedinim situacijama u nedavnoj prošlosti, medijsko izveštavanje o ovim temama je korišćeno i od strane javnih tužilaca i policijskih službenika kako bi se odbranili od političkog pritiska (ili naredbi) da obustave istrage protiv pojedinaca koji su bliski vladajućoj eliti.

Borbe za političku nadmoć

Svi osim dvoje ispitanika BIRN-a složili su se da politički uticaj igra ključnu ulogu u tome kako srpski mediji izveštavaju o organizovanom kriminalu i korupciji. Prema navodima Jovanke Matić, analitičarke medija i naučnog saradnika Instituta društvenih nauka u Beogradu koja se bavi istraživanjem medija, način na koji tradicionalni mediji posvećuju pažnju određenim temama ima sve elemente dobro pripremljenog političkog marketinga.

Na širem nivou, instrumentalizacija medijskog izveštavanja o organizovanom kriminalu i korupciji pomaže vladajućoj eliti da održi vlast i mobilise podršku birača kroz „sistematsku izgradnju pozitivnog imidža o sebi“, dodaje Matić.

¹ Dokument je u celosti dostupan ovde: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2016/20161109_report_serbia.pdf

Određeni mediji, pre svega tabloidi Informer i Srpski telegraf, kao i TV Pink i Happy TV, imaju precizno određene uloge unutar dobro podmazane propagandne mašine, rekla je Matić.

Ova propagandna mašina garantuje da se određenim temama i slučajevima koji se tiču protivnika vlasti pridaje veoma veliki značaj, dok se teme koji se tiču vlasti i onih bliskih njoj uveliko zapostavljaju, tvrdi Matić.

Matić smatra da se izveštavanje, umesto da informiše javnost o kriminalu i korupciji i da se bori protiv njih, zapravo koristi u svrhu oduzimanja kredibiliteta pojedincima ili organizacijama koji predstavljaju potencijalnu pretnju trenutnoj vlasti.

Nedavno je organizovani kriminal bio tema jednog od najbizarnijih napada na pripadnike političke opozicije u Srbiji. Bio je usmeren na Natašu Jeremić, suprugu opozicionog političara Vuka Jeremića.

Na predsedničkim izborima održanim 02. aprila 2017. godine, Aleksandar Vučić, zajednički kandidat vladajuće Srpske napredne stranke i Socijalističke partije Srbije, suočio se sa 10 opozicionih kandidata, a među njima je bio i nekadašnji ministar spoljnih poslova Vuk Jeremić.

Dana 20. marta 2017. godine, u jeku izborne kampanje, vladajuća Srpska napredna stranka objavila je saopštenje koje je potpisao Milenko Jovanov, potpredsednik Glavnog odbora Srpske napredne stranke, u kome se navodi: „najveća kriminalna banda u Srbiji danas je u okruženju Vuka Jeremića“ dok „celokupnim narko tržištem u Srbiji upravlja njegova žena, Nataša Jeremić²“.

Objavljeno kasno uveče dana 20. marta, saopštenje je u celosti preuzela novinska agencija Tanjug i veb-sajtovi televizije B92, televizije Pink, novina Kurir i Informer, kao i od strane online medija kao što su Teleprompter i Srbija Danas. Novinska agencija Beta je takođe prenela verziju saopštenja.

Narednog dana, lider Srpske napredne stranke i predsednički kandidat Aleksandar Vučić se izvinio srpskoj javnosti zbog napada na člana porod-

² Saopštenje u celosti koje je potpisao visoki funkcioner SNS-a Milenko Jovanov dostupno je ovde: <https://www.sns.org.rs/novosti/saopstenja/jovanov-najveca-kriminalna-banda-je-u-okruzeniu-vuka-ieremica-na-celu-sa-sefom>

ice njegovog političkog protivnika, dodajući da je i njegova porodica bila žrtva čestih političkih napada. On se međutim nije izvinio direktno Nataši Jeremić³.

Iako se Vučić izvinio zbog napada na Natašu Jeremić, originalna optužba je prouzrokovala lavinu objava na ovu temu. U periodu od 20. do 25. marta 2017. godine, objavljeno je ukupno 367 relevantnih članaka u srpskim medijima na ovu temu i to: 60 u štampanim medijima, 65 u elektronskim medijima i 242 online objava. Ove objave su prenosile kombinaciju originalnih napada na Natašu Jeremić, Vučićevog izvinjenja i reakcije para Jeremić⁴. Na ovaj način su jasno fabrikovane optužbe na račun Nataše Jeremić ipak stigle do najšire javnosti.

Još jedan opozicioni političar koji je nedavno bio meta prljavih kampanja je Dragan Đilas, bivši gradonačelnik Beograda i nekadašnji lider Demokratske stranke. Nakon njegove nedavne najave povratka u politiku i kandidovanja za gradonačelnika na sledećim beogradskim izborima, provladini tabloidi poput Informera su još jednom krenuli da optužuju Đilasa za umešanost u korupciju i druge skandale⁵.

Tabloid Informer je čak preneo i saopštenje Srpske napredne stranke koja povezuju Đilasa i opozicionog političara Vuka Jeremića sa pojedincima iz sveta organizovanog kriminala⁶.

³ Saopštenje u celosti je dostupno ovde: <https://www.sns.org.rs/novosti/saopstenja/vucic-u-ime-pristojne-i-normalne-srbije-u-licno-ime-izvinjavam-se-svim-gradjanima>

⁴ Brojevi su zasnovani na medijskom klipingu za period od 20-25. marta 2017. godine koji je vršen po zahtevu BIRN-a.

⁵ „Stefanović: Svi znaju politiku Đilasa, Jankovića i Šapića, oni bi da isprazne džepove Beogradana i napune svoje“, Informer, 20. januar 2017: <http://informer.rs/vesti/politika/361601/stefanovic-svi-zanju-politiku-dilasa-jankovica-i-sapica-oni-bi-da-isprazne-dzepove-beogradana-i-napune-svoje>; „Jovičić: Đilas je medijski tajkun lopovskih navika“, Informer, 18. januar 2017: <http://informer.rs/vesti/politika/361337/jovicic-dilas-je-medijski-tajkun-lopovskih-navika>; „Ekskluzivno, Sreten Jocić, kontroverzno svedočenje iz zatvora: Ratko Knežević srušio Đinđića i Pukanića, uz pomoć Rodića i Đilasa krenuo na Vučića“, Ekspres, 15. jun 2017: <http://www.ekspres.net/breking/kriminal/sreten-jocic-kontroverzno-svedocenje-iz-zatvora-ratko-knezevic-srusio-dindjica-i-pukanica-uz-pomoc-rodica-i-dilasa-krenuo-na-vucica>; „Vesić: Đilas bi da završi započetu pljačku građana“, Informer, 19. oktobar 2017: <http://informer.rs/vesti/politika/353499/vesic-dilas-bi-da-zavrsi-zapocetu-pljacku-gradana>; „Vesić: 'Mali i ja nikad nećemo biti lopovi kao Đilas'“, Blic, 26. septembar 2017: <http://www.blic.rs/vesti/beograd/vesic-mali-i-ja-nikad-necemo-biti-lopovi-kao-djilas/ne9knmh>; „Teška muljaža! Evo kako su Dragan Đilas i njegova ekipa kupovinom Španskih tramvaja u crno zavili GSP Beograd“, Informer, 9. jul 2017: <http://informer.rs/vesti/beograd/339236/teska-muljaza-evo-kako-su-dragan-dilas-i-njegova-ekipa-kupovinom-spanskih-tramvaja-u-crno-zavili-gsp-beograd>

⁶ „SNS: Tajkunsko kriminalna banda bi da spreči razvoj Beograda“, Informer, 22. decembar 2017: <http://informer.rs/vesti/politika/361983/sns-tajkunsko-kriminalna-banda-bi-da-spreci-razvoj-beograda>

Još jedna linija napada je podrazumevala povezivanje Đilasa i biznismena Miroslava Miškovića, koji je bio optužen i kome je suđeno za korupciju u prošlosti. U ovim napadima se tvrdi, između ostalog, da je Đilas tražio pomoć Miškovića za osvajanje vlasti.⁷

U oktobru 2017. godine, Đilas je tvrdio da je dobio upozorenja da će biti uhapšen ukoliko odluči da se kandiduje za gradonačelnika na beogradskim izborima.⁸

Ovo nije bio prvi put da su provladini tabloidi učestvovali u nečemu što izgleda kao orkestrirana kampanja protiv Đilasa. Od sredine 2012. godine do maja 2014. godine, provladini tabloidi su vodili konstantnu kampanju kako bi ga diskreditovali.

Početkom 2013. godine, Asocijacija nezavisnih elektronskih medija (ANEM) zaključila je u svom prvom godišnjem izdanju Pravnog monitoringa medijske scene u Srbiji kako „je nesporno da je ‘Kurir’ vodio višemesečnu otvorenu i prilično prljavu kampanju protiv Dragana Đilasa.“⁹

Kampanja je izgledala sinhronizovano sa naporima vladajuće Srpske napredne stranke da smeni Dragana Đilasa sa mesta gradonačelnika Beograda, u čemu je i uspela u septembru 2013. godine. Ipak, medijski napadi na Đilasa su nastavljeni do maja 2014. godine, kada ga je na čelu Demokratske stranke nasledio Bojan Pajtić. Nakon Đilasovog povlačenja iz politike, tabloidna kampanja protiv njega je ubrzo obustavljena, sve do njegovog nedavnog povratka u politiku.

7 „Vučić o Đilas, Šapiću i Miškoviću: Oni su izgubili privilegije“, Informer, 14. decembar 2017: <http://informer.rs/vesti/politika/360843/vucic-o-dilasu-sapicu-i-miskovicu-oni-su-izgubili-privilegije> ; „Trojni pakt! Mišković, Đilas i Šapić otimaju vlast u Beogradu! Kreće žestok medijsko politički udar na vlast“, Informer, 13. decembar 2017: <http://informer.rs/vesti/politika/360606/trojni-pakt-miskovic-dilas-i-sapic-otimaju-vlast-u-beogradu-krece-zestok-medijsko-politicki-udar-na-vlast> ; „Istražujemo: Ko su ljudi koji hoće da preuzmu vlast u Srbiji – Tajkuni otimaju državu glume poštenje a kriju milione“, Informer, 13. novembar 2017: <http://informer.rs/vesti/politika/356940/istrazujemo-ko-su-ljudi-koji-hoce-da-preuzmu-vlast-u-srbiji-tajkuni-otimaju-drzavu-glume-postenje-a-kriju-milione> ; „Pale sve maske! Počela prljava kampanja pred izbore u Beogradu – Mišković i Đilas pokrenuli totalni rat“, Informer, 6. oktobar 2017: <http://informer.rs/vesti/politika/351620/pale-sve-maske-pocela-prljava-kampanja-pred-izbore-u-beogradu-miskovic-i-dilas-pokrenuli-totalni-rat>

8 „Danas: Đilas prete hapšenjem ako bude kandidat opozicije“, TV N1, 4 October 2017, <http://rs.n1info.com/a332701/Vesti/Vesti/Danas-Hapsenje-Dilasa-ukoliko-bude-kandidat-opozicije.html>

9 Pravni monitoring medijske scene u Srbiji – Izveštaj za period januar – februar 2013, ANEM, str. 9, dostupan na: <http://www.anem.org.rs/sr/aktivnostiAnema/monitoring/story/14585/%C4%8CETRDESET+PRVI+MONITORING+IZVE%C5%A0TAJ+ANEMA.html>

Navodi medija o korupciji mogu da služe i da se koalicioni partneri Srpske napredne stranke drže pod kontrolom, kako navodi dvoje novinara tabloidnih medija koje je BIRN intervjuisao.

Ratko Femić, nekadašnji urednik u dnevnom listu Kurir,¹⁰ tvrdi da se pojedini korupcijski skandali, poput onog o navodnoj zloupotrebi od strane uprave koju je postavila Socijalistička partije Srbije u nekada državnoj firmi Galenika, periodično recikliraju kada Srpska napredna stranka želi da vrši pritisak na socijaliste i njihovog lidera Ivicu Dačića.

Još jedan slučaj u kome se medijsko izveštavanje koristilo u političke svrhe u vezi sa Ivicom Dačić jeste istraga o narko-klanu Darka Šarića i suđenja u vezi sa njom.¹¹

Novinar jednog beogradskog tabloida smatra da kada je Srpskoj naprednoj stranci bila neophodna podrška Dačića i njegove partije za predsedničku kandidaturu Aleksandra Vučića na izborima održanim u aprilu 2017. godine, novine u kojima on radi su izbegavale bavljenje određenim temama koje se tiču Dačićevih saradnika i njihovih navodnih veza sa Šarićevim klanom.

Isti novinar dodaje da je nakon izbora, kada je postalo neophodno da se Dačić diskredituje kako ne bi postao premijer, priča o njegovim navodnim vezama sa Šarićevim klanom ponovo stavljena u fokus:

„Sada [maj 2017], kada je Dačić eventualni kandidat za premijera,¹² ta priča se ponovo pokreće i ide iz nekog izvora koji je iz kabineta Vučića.“

Ovo je samo jedan skorašnji primer toga kako je priča o Dačićevim navodnim vezama sa Šarićevim klanom korišćena u dnevno-političkim internim previranjima unutar vladajuće koalicije.

Priča je prvi put korišćena početkom 2013. godine, kada su, tokom svakodnevnih napada, tabloidi poput Informera i Kurira objavili senzacionalne priče da su se visoki zvaničnici Ministarstva unutrašnjih poslova sasta-

¹⁰ Odnosi između tabloidnog lista Kurir i aktuelne vlasti variraju od veoma bliskih odnosa do otvorenih i oštrih sukoba. U vreme kada su ovi intervjui vođeni, odnosi su bili hladni.

¹¹ U julu 2015. godine, Darko Šarić i članovi njegovog klana su proglašeni krivim za organizovani šverc kokaina iz Latinske Amerike, ali je Apelacioni sud u Beogradu odbacio ovu sudsku presudu u maju 2016. godine i doneta je odluka o ponovnom suđenju koje je u toku.

¹² Razgovor je vođen u maju 2017. godine

jali sa članovima Šarićevog klana tokom 2008. i 2009. godine. U međuvremenu, Prvi potpredsednik Vlade Aleksandar Vučić potvrdio je da su se takvi susreti zaista i dogodili.¹³ Potom je Dačić morao da podnese još teži udarac kada je Informer „otkrio” da su ti ‘visoki zvaničnici’ zapravo sam premijer Dačić¹⁴, koji je zatim to morao i da prizna.¹⁵

Skandal je potkopao Dačića i ojačao Vučića pred potpisivanje novog koalicionog sporazuma između Srpske napredne stranke i Dačićeve Socijalističke partije Srbije krajem jula 2013. godine, zajedno sa rekonstrukcijom vlade, koja je konačno izglasana u Parlamentu početkom septembra 2013. godine. Nakon parlamentarnih izbora 2014. godine, Vučić je preuzeo mesto premijera od Dačića.

Pritisци na pravosuđe

Medijsko izveštavanje o organizovanom kriminalu i korupciji se često koristi kako bi se vršio pritisak na sudije i tužioce.

Jedan od najekstremnijih primera je objavljivanje fotografije Saše Ivanića, tužioca u različitim sudskim postupcima protiv Darka Šarića i biznismena Stanka Subotića Caneta. Penzionisani načelnik Uprave kriminalističke policije Rodoljub Milović, koji je intervjuisan tokom izrade ovog izveštaja, naveo je objavljivanje Ivanićeve fotografije kao primer toga kako ponašanje medija može doprineti osećanju nesigurnosti kod predstavnika pravosuđa, sugerišući da je ovaj potez doprineo dovođenju Ivanića u opasnost.

Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti utvrdio je da je Ivanićeva fotografija potekla iz baze Ministarstva unutrašnjih poslova, koja sadrži lične podatke svih građana Srbije.¹⁶

¹³ „Vučić: Imam saznanja o vezama Šarića sa funkcionerima”, Kurir, 30. januar 2013: <http://www.kurir.rs/vesti/politika/627959/vucic-imam-saznanja-o-vezama-sarica-s-funkcionerima>

¹⁴ “Dačić se sastajao sa narko-bosom?!", Alo, 2. februar 2013: <http://arhiva.alo.rs/vesti/aktuelno/dacic-se-sastajao-sa-narko-bosom/10294>

¹⁵ Za detaljniju analizu kampanje protiv Dačića, pogledati: Filip Švarn “Ostavka koju treba odraditi”, Vreme, 7. februar 2013: <http://www.vreme.co.rs/cms/view.php?id=1096914> ;

¹⁶ “Ko je odgovoran za objavljivanje fotografije tužioca iz baze MUP-a?”, Insajder, 13. april 2016: <https://insajder.net/sr/sajt/tema/720/>

Koliko je BIRN uspeo da utvrdi, ova fotografija Ivanića je prvo objavljena u dnevnom listu Danas u junu 2014. godine,¹⁷ a potom su je preuzele i druge medijske kuće.¹⁸ Istu fotografiju je vebsajt Antidot ponovo koristio osam meseci kasnije.¹⁹

Jedan broj sudija i tužilaca koje smo intervjuisali je govorio o načinima na koji mediji vrše politički pritisak na sudije.

Vladimir Vučinić, bivši sudija Posebnog odeljenja za krivična dela organizovanog kriminala Višeg suda u Beogradu u suđenju biznismenu Miroslavu Miškoviću, istakao je kako sudije ne žive i ne rade u političkom vakuumu i veoma su svesni političkih i medijskih očekivanja po pitanju ishoda pojedinih slučajeva.

Sudija Apelacionog suda u Beogradu Miodrag Majić je bio još direktniji:

„Nema potrebe nikoga [sudije] zvati direktno telefonom ako se potpuno jasne i nedvosmislene poruke pošalju [od strane političara] ... a pogotovo ako se priprema određeni slučaj mesecima u medijima.”

On je još dodao i da je rezultat ovakve klime taj da „samo formalno postupke ne vodimo u medijima“.

U prošlosti, službenici policije i tužioci su mogli da koriste medije tako što su puštali informacije kako bi sebe zaštitili od političkog pritiska. Prema navodima jedne zamenice tužioca iz grada u blizini Beograda, taj politički pritisak je obično postojao sa ciljem da optužbe protiv pojedinaca bliskih predstavnicima vlasti budu odbačene. Ova zamenica tužioca objašnjava:

„Ja sam se obraćala novinarima kada mi treba pomoć ... da završim svoj posao po zakonu, da dođem do kraja predmeta a da sebe zaštitim od političkih uticaja.“

¹⁷ Snežana Čongradin, Lidija Valtner „Direktor Veljović organizator sastanka sa Šarićevim saradnikom“, Danas, 24. jun 2014: http://www.danas.rs/danasrs/drustvo/direktor_veljovic_organizator_sastanka_sa_saricevim_saradnikom.55.html?news_id=284149

¹⁸ „Direktor policije Veljović organizovao sastanak sa saradnikom Darka Šarića“, Telegraf, 25. jun 2014: <http://www.telegraf.rs/vesti/1128363-direktor-policije-veljovic-organizovao-sastanak-sa-saradnikom-darka-sarica>; Tekst Danas-a je ovde prenet u originalnoj verziji: <http://www.nspm.rs/hronika/danas-veljovic-organizovao-sastanak-sa-saricevim-saradnikom-na-jelovoj-gori.html?alphabet=l>

¹⁹ „Pravosuđe i mediji kao politički instrumenti“, Antidot, 23. februar 2015: <http://www.anti.media/istrazivanja/dosije/pravo-u-raljama-politike/>

Interesantno je i da ona primećuje da je ovakva taktika mogla da pomogne u zaštiti pojedinca od pritiska političara sve do “pre dve, tri godine”, ali da to više nije slučaj. Danas razgovor sa medijima, bilo formalan bilo neformalan, može samo da rezultira još većim političkim pritiskom na samog tužioca, kaže naša sagovornica.

3. Medijski pristup informacijama zavisi od političke naklonjenosti

Ključan način upravljanja medijskom agendom kada je u pitanju izveštavanje o organizovanom kriminalu i korupciji leži u pristupu informacijama, kako zvaničnim tako i nezvaničnim. Dok se istraživački novinari i nezavisni mediji suočavaju sa značajnim problemima u dobijanju pristupa informacijama, po svemu sudeći, mediji koji su bliski vlasti, naročito tabloidi, imaju povlašćeni pristup, naročito anonimnim izvorima. Veoma često je policija ta iz koje cure informacije,²⁰ ali u politički osetljivim slučajevima, informacije najčešće cure direktno iz ministarskih kabineta.

Dragoljub Petrović, glavni i odgovorni urednik dnevnog lista Danas, jednog od retkih dnevnih listova koji kritički izveštavaju o radu sadašnje vlade, izjavio je da je ovaj list dobio samo nekoliko odgovora na upite koje su prošle godine uputili policiji ili organima pravosuđa.

„Ništa što smo poslali MUP-u, MUP nam nije odgovorio, ni na jedno pitanje, ni oko čega, prosto zato što, meni se čini da je ta informativna služba postala privatna služba [ministra] Nebojše Stefanovića... MUP, tužilaštvo - mi smo oko Savamale²¹ nešto slali neka pitanja - oni nam uglavnom nisu ništa odgovarali“, navodi Petrović.

²⁰ Pogledati BIRN-ov dokumentarac: „Policija i mediji“, <http://birnsrbija.rs/dokumentarni-film-policija-i-mediji-video/>

²¹ U noći 24. aprila 2016, grupa maskiranih muškaraca je zatvorila Hercegovačku ulicu u delu Savamala u Beogradu i buldožerom ilegalno porušila većinu objekata u privatnom vlasništvu kako bi raščistila prostor za izgradnju u okviru projekta Beograd na vodi. Oni koji su se u tom trenutku našli na licu mesta su ilegalno pritvoreni. Premijer Aleksandar Vučić je za ovu operaciju okrivio gradske vlasti u Beogradu. Incident je postao poznat kao slučaj Savamala, a službena istraga nije uspeła da pronađe krivce.

Istraživački novinari su primetili slične probleme.²² Stevan Dojčinović, urednik Mreže za istraživanje kriminala i korupcije KRIK, posebno se žalio na komunikaciju s policijom, ali je rekao da je situacija nešto bolja kada je u pitanju saradnja sa tužiocima i sudijama.

„Sa policijom je generalno loše, zato što mislim da je pod mnogo jačom političkom kontrolom i onda nema neke volje da se saraduje sa nama. Tužilaštva i sudovi... oni nisu toliko pod kontrolom, tako da bukvalno zavisi od samih pojedinaca [sudija i tužilaca] koji tamo rade“, kaže Dojčinović.

Glavni i odgovorni urednik lista Danas, Dragoljub Petrović, smatra kako je curenje informacija alat koji se posebno često upotrebljava od 2012. godine, kada je Srpska napredna stranka došla na vlast. On je takođe primetio da postoji jasna podela posla između provladinih medija i da se informacije najčešće plasiraju tabloidima.

„Prvo dobijaju tabloidi, pa onda elektronski mediji koji su bliski vlastima to koriste i citiraju i kažu ‘ovo je pisao Informer ili Kurir’. I Kurir je ... bio jedan od medija koji je linčovao neke političke protivnike režima ili predstavnike bivšeg režima, tako što su objavljivali detalje iz istrage, a možda to nekad nisu bili detalji iz istrage, nego je bilo prosto čista konstrukcija, čak nekad je bila izmišljotina.“²³

Novinari koji su zaposleni u provladinim medijima obično odbacuju tvrdnje da ovi mediji uživaju u povlašćenom pristupu informacijama. Boris Vuković, urednik tabloida Srpski telegraf koji se smatra bliskim vladajućoj stranci, ne slaže se da njegove novine imaju povlašćeni status u odnosu na druge.

Vuković takođe tvrdi da je Srpski telegraf, kao i ostali mediji, u svakodnevnoj trci za informacijama i da ne postoji izvor iz centra vlasti koji im iste obezbeđuje. On takođe primećuje da njegove novine imaju odličnu saradnju s policijom.

„Stalno pričaju ‘tabloidi prorežimski’, a imate hiljadu puta u [dnevnim novinama] Novostima informaciju koju mi nemamo, ili drugi tabloidi, ili

²² Još jedno BIRN istraživanje koje je ovo potvrdilo u prošlosti izradila je Maja Živanović, „Srpski političari opstruišu slobodne medije, navode novinari“, Balkan Insight, 15. novembar 2017: <http://www.balkaninsight.com/en/article/serbian-authorities-obstructing-free-media-journalists-say-11-13-2017>

²³ Urednici lista Informer su odbili intervju sa BIRN-om u okviru ovog istraživačkog projekta.

[dnevne novine] Blic, ili [dnevne novine] Alo... I sada šta mi treba da kažemo eto, 'sad te novine dobijaju informacije, zato što pišu ovako ili onako?' Pa mislim da je to stvarno apsurd," ocenjuje Vuković.

Novinarka dnevnog lista Politika, koji je delimično u vlasništvu države, takođe je izrazila svoj stav da u Srbiji nema povlašćenih medija koji imaju poseban pristup informacijama. Ona je izjavila da Politika ima dobru saradnju s pravosudnim organima:

„Mi uglavnom dobijamo informacije, mi negujemo kontakte sa predstavnicima državnih institucija, konkretno mislim na sudove i tužilaštva.“

„Strah od posledica“

„Strah od posledica“ je izraz koji su često koristile sudije i tužioci kada su govorili o tome da li i kako biraju da komuniciraju s medijima. Kao prvo, često su tvrdili da su interna pravila koja se odnose na komunikaciju s medijima nedovoljno jasna ili da čak ni ne postoje.

Na primer, zvanična Komunikaciona strategija tužilaštva za period od 2015. do 2020. godine usvojena je tokom 2015. godine.²⁴ Međutim, prema navodima zamenice tužioca iz grada u okolini Beograda, strategija je bila „mrtvo slovo na papiru“ koje „očigledno služi da se Evropskoj komisiji to prikaže kao nešto što se primenjuje.“

Ista sagovornica takođe objašnjava da su do kraja 2015. godine postojale instrukcije iz Republičkog javnog tužilaštva, RJT, prema kojima tužiocima i njihovim zamenicima nije dozvoljeno da daju izjave za medije i kojima se nalaže da čitava komunikacija treba da se odvija preko službe za medije RJT. Međutim, ona dodaje, ove instrukcije su povučene tokom druge polovine 2015. godine. Od tada je pojedinačnim tužilaštvima dozvoljeno da samostalno komuniciraju sa medijima preko svojih službi za medije. Na kraju, ona navodi:

„Međutim, sad se već strah uvukao u javna tužilaštva, sad su već mnogi imali iskustva, sopstvena ili svojih kolega, kako prolaze ako daju informacije novinarima...“

24

Komunikaciona strategija tužilaštva se može pogledati ovde: http://www.tuzilastvorz.org.rs/upload/HomeSetting/CommunicationStrategyDocument...sr/2016-06/p_kom_stragetija_lat.PDF

Ona na kraju zaključuje da su interna „nepisana“ pravila „ćuti, ne talasaj, ne govori, ne razgovaraj sa novinarima, možeš imati samo problem.“

Curenje informacija

Najveća asimetričnost u pristupu informacijama između provladinih i ostalih medija ogledala se ne toliko u dostupnosti zvaničnih informacija koliko u dostupnosti nezvaničnih informacija koje cure od neimenovanih izvora.

BIRN-ov medijski monitoring pronašao je ukupno 12 članaka u kojima se navode anonimni izvori, njih ukupno 20. Dok se u dnevnom listu Danas našao samo jedan anonimni izvor (u 23 članka) tokom perioda monitorin- ga, Blic se oslonio na takve izvore 8 puta (u ukupno 31 članku), Informer 7 puta (u 9 članaka), dok je Politika koristila anonimne izvore 4 puta (u 36 članaka). Posebno indikativno je vidno oslanjanje provladinog tabloida Informer na anonimne izvore.

Intervjuisani novinari, zaposleni u policiji, sudije i tužioci su se složili da nezvanične informacije mnogo češće cure od izvora u policiji nego od izvora iz pravosuđa ili tužilaštva.

Ovo je potvrdio i penzionisani načelnik Uprave kriminalističke policije Rodoljub Milović, koji je policiju nazvao “bušnom”.

Ipak, jedan broj novinara je izjavio da je fokusiranje na to koje institucije više ili manje doprinose curenju informacija zapravo promašivanje poente.

Prema navodima urednika KRIK-a Stevana Dojčinovića, procurele informacije vezane za slučajeve organizovanog kriminala i korupcije pre će doći od strane političara nego od strane policijskih službenika ili tužilaca.

„Tu ima neka predstava o prevelikom curenju iz samih institucija, a u stvari oni koji vode institucije, a pričam o političkom delu, politički deo je direktor policije, od tog nivoa pa na gore ustvari kreće da curi” tvrdi Dojčinović.

Novinar jednog beogradskog tabloida tvrdi da se curenje informacija obavlja po modelu piramide. On je pojasnio:

„Što je ‘veća’ informacija, [veća je verovatnoća da] ona dolazi iz samog vrha. Sad, za neke manje važne informacije možemo je dobiti od policije u nekom lokalnom mestu ili od tužilaštva. Ali, što je informacija bitnija i vlast se zanima za slučaj, onda se ta hijerarhijska lestvica [curenja] penje do premijerskog kabineta, gde se donose, ustvari, sve bitne odluke.“

Novinari, sudije, tužioci i policijski službenici koje je intervjuisao BIRN se uglavnom slažu da većina najvažnijih, politički osetljivih (i ekskluzivnih) informacija procuri direktno iz ministarskih kabineta.

4. Zvanični narativ se ne dovodi u pitanje

BIRN-ovo istraživanje je pokazalo da tradicionalni mediji veoma retko dovode u pitanje vladin pozitivni narativ o naporima u borbi protiv organizovanog kriminala i korupcije, što je očigledno i iz medijskog monitoringa i brojnih intervjuua. Dok jedni mediji deluju kao da su aktivni u promovisanju vlasti, drugi se odlučuju na izostanak kritike zbog finansijskih pritisaka. Naime, radi se o strahu od gubitka oglasa od državnih institucija, kompanija bliskih vlasti kao i kompanija koje ne žele da se oglašavaju u medijima koji su kritički nastrojeni prema vlasti. Većina sagovornika se složila da bi novinari imali koristi od bolje obuke o izveštavanju o organizovanom kriminalu i korupciji. Ipak, oni ne smatraju da su profesionalni kapaciteti glavni faktor koji umanjuje kvalitet izveštavanja.

Medijski monitoring koji je sproveo BIRN pokazao je da samo 8 procenata izveštavanja prikazuje sliku zvaničnih napora za suzbijanje organizovanog kriminala i korupcije u negativnom ili kritičkom svetlu, dok 29 procenata prikazuje ovu borbu u pozitivnom svetlu. Preostali članci imaju neutralan ton i predstavljaju izveštavanje o osnovnim pojedinostima ovih slučajeva bez suda o tome da li je borba uspešna ili ne. Ipak, čak i članci u neutralnom tonu pomažu da se stvori slika o tome kako vlast radi nešto na rešavanju ovih problema.

Jedna od medijskih kuća koja se posebno istakla je TV Pink, za koju je BIRN-ov medijski monitoring utvrdio da se u 23 od 35 izveštaja o organizovanom kriminalu i korupciji promovise uspeh Ministarstva unutrašnjih poslova, policije ili Carinske uprave.

Jasan primer toga kako tradicionalni mediji propuštaju šansu da razmatraju i preispituju ovaj zvanični narativ jesu masovna hapšenja koja se obično odvijaju neposredno pre izbora i obuhvataju desetine pojedinaca u potpuno nepovezanim slučajevima, kaže Jovanka Matić. Dok mediji, posebno provladini tabloidi, posvećuju ogromnu pažnju takvim policijskim operacijama, veoma malo ili nimalo pažnje se posvećuje proveru toga protiv koliko na ovaj način uhapšenih pojedinaca se podigne optužnica i započne sudski proces.

Bivši sudija Vladimir Vučinić navodi još jedan veoma specifičan primer. Nakon pokušaja ubistva poznatog biznismena Milana Beka u novembru 2014, ministar unutrašnjih poslova Nebojša Stefanović je brže-bolje okarakterisao počinioca kao amatere. Vučinić je primetio da, nekoliko meseci kasnije, osumnjičeni nisu bili uhvaćeni, a gotovo nijedan medij nije pitao ministra kako je moguće da su takvi 'amateri' izbegli hapšenje. Prvi osumnjičeni u ovom slučaju uhvaćen je tek u julu 2015.

BIRN-ov medijski monitoring je takođe pokazao nedostatak analitičkog izveštavanja. Zaključeno je da se 86 odsto priča o hapšenjima, istragama i sudskim postupcima vezanim za organizovani kriminal i korupciju svodi na kratke vesti sa činjenicama. Ove vesti ne sadrže nikakvu kontekstualizaciju ili analizu i služe samo da komuniciraju zvanične izjave gledaocima ili čitaocima. Izveštavanje koje sadrži analitičku komponentu identifikovano je u samo 10 odsto članaka.

Isto tako, dve trećine izveštaja o ovoj temi su nastale kao posledica zvaničnih saopštenja ili konferencija za štampu. Inicijativa samih medija da izveštavaju o ovim temama identifikovana je samo u četvrtini objava.

Preterano fokusiranje na uspehe Ministarstva unutrašnjih poslova i policije u izvršavanju hapšenja, zajedno s nekritičkim medijskim izveštavanjem o istragama i sudskim postupcima, pomogli su u kreiranju očekivanja osuđujućih presuda, posebno u slučajevima visokog profila, rekla je Aleksandra Ilić, vanredni profesor na Fakultetu bezbednosti Univerziteta u Beogradu. Međutim, u slučajevima kada očekivanja o osuđujućim presudama

nisu bila ispunjena, krivica za takav ishod se često prebacivala na sudstvo, a ne na one koji su bili odgovorni za vođenje samih istraga, prikupljanje dokaza i pisanje optužnica protiv osumnjičenih. Ilić kaže:

„Očekivanja su usmerena uvek ka jednom te istom ishodu [osuđujućim presudama] i ako se dogodi da slučaj zastari ili se donese oslobađajuća presuda, jednostavno niko drugi nije krivac nego sud. A ne postavlja se pitanje odgovornosti, prvo policije, u smislu prikupljanja dokaza, to jest adekvatne obrade slučaja na početku, potom tužilaštva, koje treba da potkrepi optužnicu na adekvatan način.”

Ili promovišu ili nerado podržavaju

Većina BIRN-ovih sagovornika se složila da su politička kontrola i pritisak glavni razlozi zbog kojih medijsko izveštavanje ne dovodi u pitanje zvanične narative o uspešnim naporima u borbi protiv organizovanog kriminala i korupcije.

Novinar jednog beogradskog tabloida tvrdi da se tradicionalni mediji u Srbiji mogu podeliti u dve grupe. U jednoj su oni koji direktno rade u korist srpske vlade i koji je promovišu. U drugoj grupi su oni koji, pod finansijskim pritiskom, prvenstveno zbog oglašavanja, nevoljno daju podršku vlasti i suzdržavaju se od ozbiljnijeg kritikovanja.

Slične stavove ima i Ratko Femić, nekadašnji urednik dnevnog lista Kurir, koji smatra da provladini mediji „ne idu dalje od saopštenja, onih koja uglavnom odgovaraju vrhu MUP-a“ jednostavno izveštavajući na osnovu „onoga što im se servira“.

Finansijski pritisak na medije, prvenstveno u vidu oglašavanja, jedan je od alata kojim vladajuće stranke mogu da učutkaju kritike od strane medija.

Femić je dao vrlo jasan primer kako kritičko izveštavanje može rezultirati neposrednim gubitkom prihoda od oglašavanja. To se dogodilo kada je Kurir odlučio da objavi naslovnu stranu koja je kritikovala odluku srpske vlasti da oprost 22 miliona evra duga koje je imala kompanija Air Serbia, nacionalni avio-prevoznik koji je u zajedničkom vlasništvu države Srbije i kompanije Etihad Airways.

„I mi kao narodne novine, tabloid, uzmemo populistički pristup – otimaju od sirotinje, otimaju penzije i plate sirotinji, a poklanjaju milione bogatim Arapima. Tog dana, dakle... nama su tog dana tri velika oglašivača povukla oglase,” rekao je Femić.

Novinar drugog beogradskog tabloida je potvrdio da ugovori o oglašavanju diktiraju koji predstavnici lokalne vlasti, kompanije ili pojedinci ne smeju biti kritikovani.

Novinar dnevnog lista Politika potvrdio je slične vrste pritisaka, navodeći članak koji je povučen zbog toga što se u njemu kritikuje jedan od oglašivača u novinama. Međutim, ovaj novinar je dodao da se takvi pritisci u skorije vreme nisu događali, dok za vreme prethodnih vlasti svakako jesu.

Prema rečima Dragoljuba Petrovića, glavnog i odgovornog urednika kritički nastrojenog dnevnog lista Danas, prihodi od oglašavanja u ovom listu su smanjeni na minimum. Petrović smatra da je razlog za to i pritisak države na oglašivače kao i strah oglašivača od takvog pritiska.

Petrović se prisetio da je nakon što je na društvenim mrežama objavljena vest da je oglašavanje obustavljeno u listu Danas tokom prve polovine 2017. godine, nekoliko kompanija želelo da finansijski pomogne ovom listu, ali bez postavljanja oglasa, jer nisu htele da privuku pažnju vlasti.

Profesionalni kapaciteti

Prema navodima nekih ispitanika, deo razloga zbog kog se zvanični narativ ne dovodi u pitanje jeste i u tome što mnogi novinari imaju ograničeno znanje i nisu dovoljno obučeni po pitanju izveštavanja o organizovanom kriminalu i korupciji.

Aleksandra Ilić je naglasila da izgleda kao da mnogi novinari koji pišu o ovoj temi ne poseduju osnovno razumevanje toga kako kriminalne istrage ili suđenja funkcionišu, što potvrđuju i neki predstavnici pravosuđa koje smo intervjuisali.

Ipak, bez obzira na profesionalne nedostatke mnogih novinara, niko od sa-
govornika BIRN-a nije tvrdio da je to bio glavni razlog nedostatka kritičk-

og izveštavanja o naporima vlade u borbi protiv organizovanog kriminala i korupcije u tradicionalnim medijima.

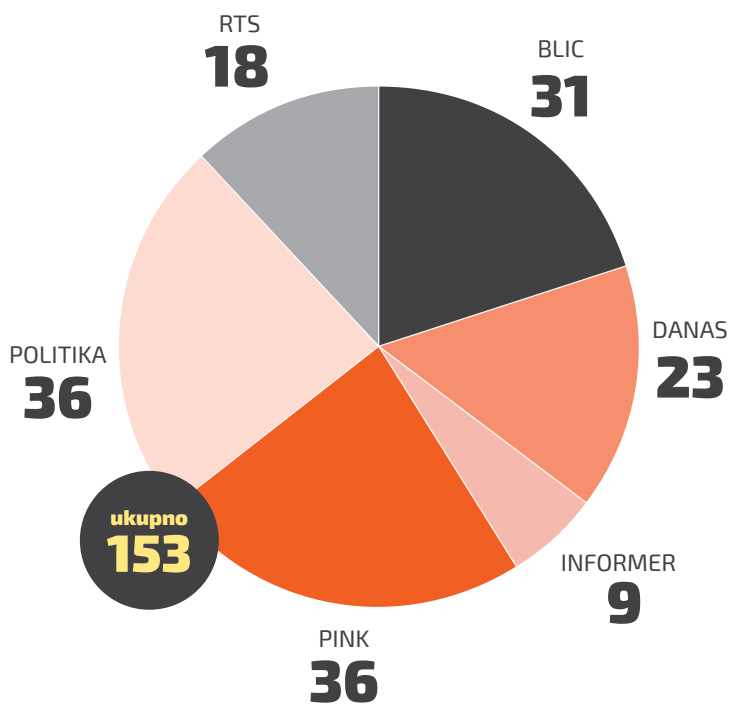
Naprotiv, bivši načelnik Uprave kriminalističke policije Rodoljub Milović smatra da, kako u policiji ima veoma profesionalnih i stručnih zaposlenih, tako ima i mnogo kompetentnih novinara koji su na razne načine sprečeni u naporima da izveštavaju profesionalno.

ANEKS

**REZULTATI KVANTITATIVNE
ANALIZE MEDIJSKOG SADRŽAJA**

Kako se kreira medijska agenda

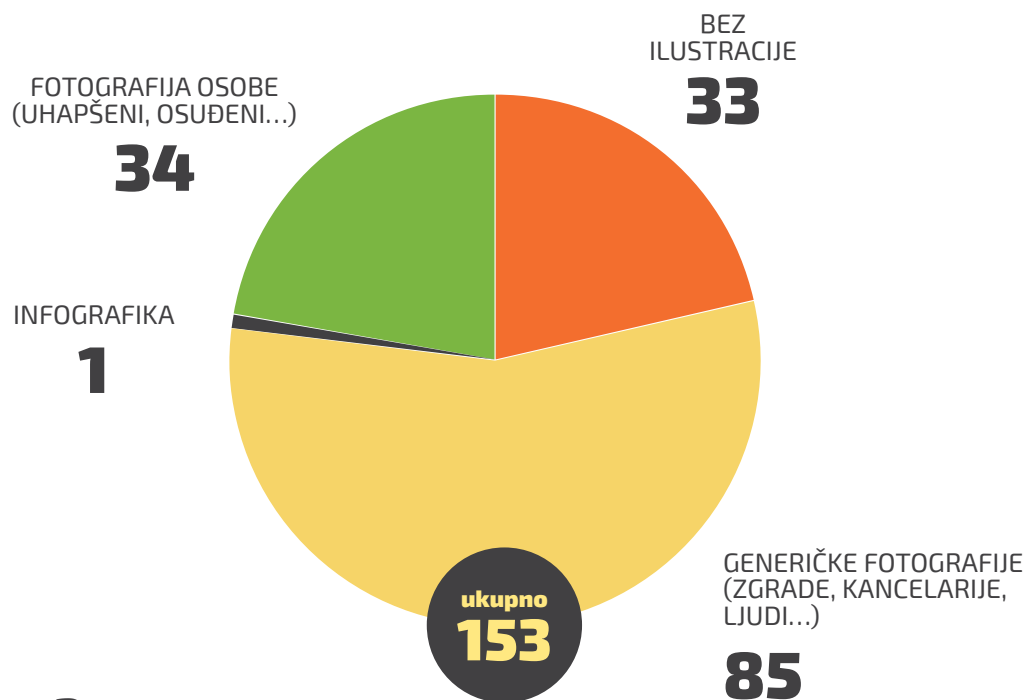
Istraživanje je sprovedeno koristeći kvantitativne i kvalitativne metode analiziranja medijskih sadržaja koji se odnose na istražne i sudske postupke u vezi sa organizovanim kriminalom i korupcijom. Uzorak čine dnevni štampani mediji – Politika, Danas, Blic i Informer i centralni informativni program dve televizije – komercijalne televizije sa nacionalnom frekvencijom TV Pink i televizije javnog servisa RTS 1. Korpus obuhvata period od tri meseca, počev od 3. aprila, a zaključno sa 30. junom 2017. godine. Za ova tri meseca, ukupno su identifikovane i analizirane 153 objave (pod ovim se podrazumeva tekst kao zaokružena celina i TV prilozi u informativnim emisijama sa pripadajućim sadržajem uključujući fotografije, ilustracije, infografike i sl.).

Grafikon 1:
Ukupan broj tekstova, po medijima

Plasman tekstova

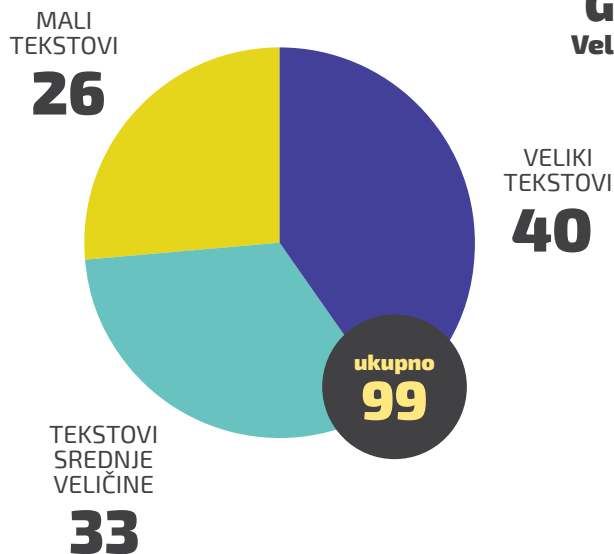
O važnosti teme govori i njen plasman i pozicija u ukupnom izveštavanju. Značaj tema, sudskih procesa za slučajeve korupcije i organozovanog kriminala, dodatno je potenciran veličinom tekstova i pratećim sadržajem.

Grafikon 2:
Prateći sadržaj uz objave

Veličina tekstova

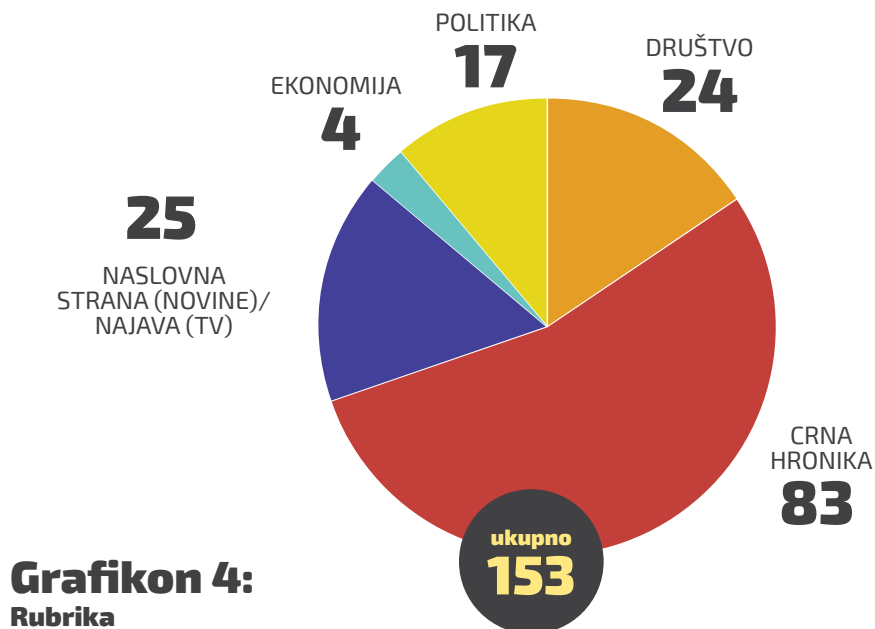
U najvećem broju slučajeva su to veliki tekstovi, do jedne novinske strane (40), zatim objave srednje veličine, do polovine strane (33), pa mali, do četvrtine (26). Televizijski prilozi su trajali od 6 sekundi do 3,09 minuta, s tim što su u korpusu znatno više zastupljene kratke vesti, koje traju manje od 60 sekundi.

Rubrika

U štampanim medijima su vesti iz analizirane oblasti većinski smeštane u rubriku hronika (83 od ukupno 153), zatim u rubriku društvo (24), pa u rubriku sa vestima iz politike (17). Čak 25 tekstova/priloga imalo je najavu na naslovnoj strani ili u delu koji najavljuje TV priloge na početku informativne emisije, što govori o tome da su uvrštene u najvažnije vesti tog dana.

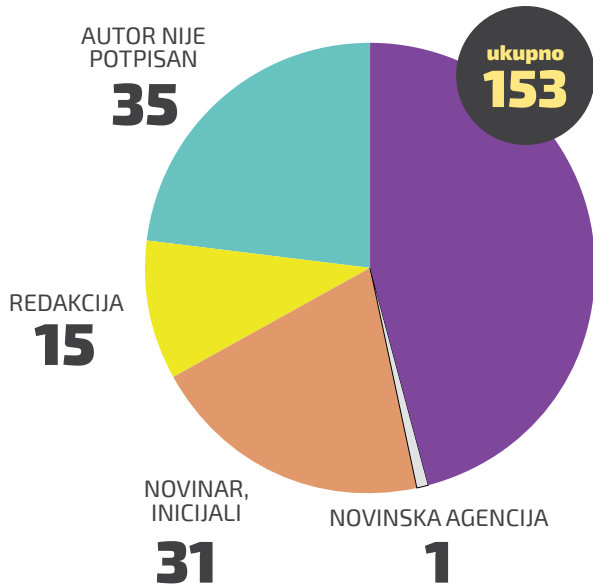
Televizije su temu organizovanog kriminala i korupcije smestale u okviru rubrike hronike/kriminala u svojim informativnim emisijama (40/54), a ponekada i u vesti dana (sa najavom) (14/54).

Autorstvo

Potpis autora ispod teksta obično sugerise da medijska kuća čvrsto stoji iza nalaza, a odsustvo potpisa signalizira da je tema osjetljiva te se zbog toga čuva identitet novinara ili da je informacija manje značajna.

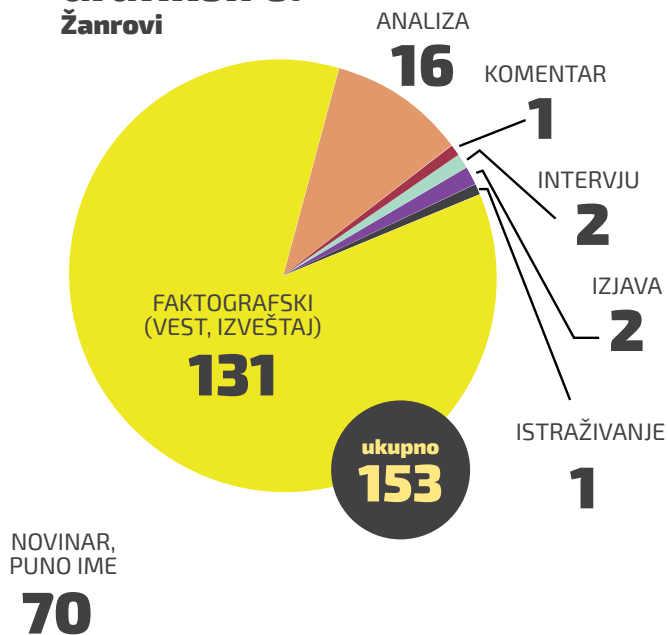
Autor je u listu Politika u najvećem broju slučajeva potpisan punim imenom i prezimenom (21). U Danas-u su novinari potpisivani ili punim imenom i prezimenom (11) ili inicijalima (11). U ova dva lista autor nije potpisan ispod ukupno tri teksta. U Blicu je takođe autor pretežno potpisivan punim imenom (13), a tekstovi su takođe potpisivani i inicijalima i rečju redakcija (po 7 puta). U listu Informer novinar nijednom nije potpisan punim imenom, već je u 6 slučajeva potpisan inicijalima, a u tri teksta je potpisana redakcija.

Žanrovi

Analiza žanrova govori o dominaciji faktografskih vesti i izveštaja. Čak tri četvrtine tekstova/priloga pripada ovom žanru. Samo 10 odsto tekstova imaju analitički karakter.

Grafikon 6:
Žanrovi

Grafikon 5:
Autorstvo

Tematski okvir

Najviše je pisano o zloupotrebama službenog položaja i javnih fondova. Slede tekstovi/prilozi koji prate sudske postupke u vezi sa organizovanim kriminalom (56). Manji broj tekstova analizira sistemske probleme u pravosudnom sistemu, tj. govori o kvalitetu politika u ovoj oblasti.

Od 20 vesti o davanju i primanju mita i 18 o zloupotrebi javnih fondova izabrani mediji su sedam puta pisali o hapšenju v.d. direktora Resavice, Stevana Dželatovića.

Takođe, važne vesti u vezi sa korupcijom bile su i vesti o hapšenju lokalnih funkcionera Gradske uprave Valjeva (5) i u vezi sa “rumunskim tajkunom” Sebastianom Gicom.

Što se tiče pronevere i zloupotrebe javnih fondova, veliki deo medijske pažnje usmeren je na takozvanu akciju Signal, odnosno proneveru javnog novca od strane 74 lokalna funkcionera. U celokupnom korpusu zabeleženo je čak 8 vesti o njihovom hapšenju i daljem razvoju situacije.

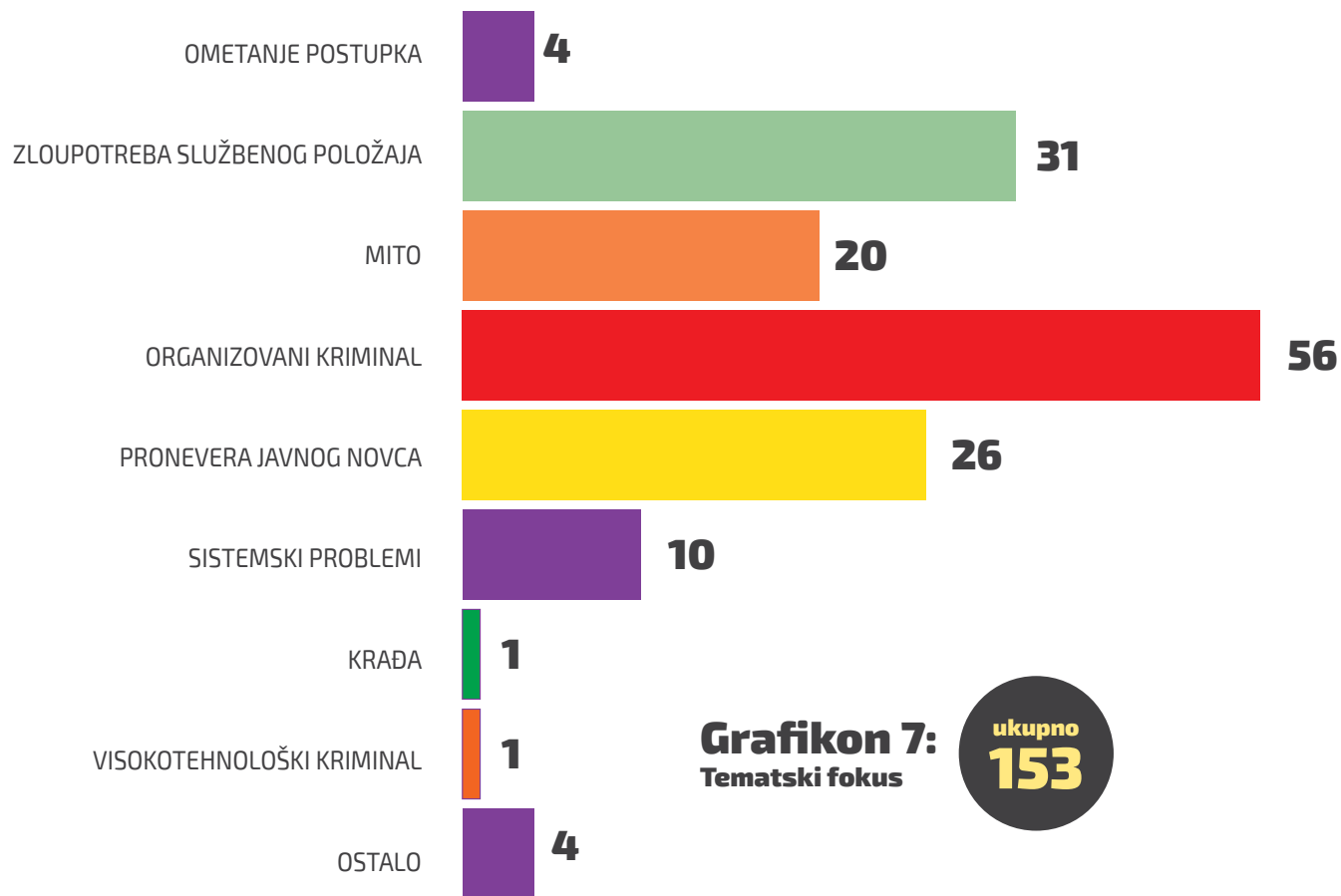
O istrazi Tužilaštva za organizovani kriminal o kupovini akcija Energoprojekta i pokretanju prijave protiv Dobrosava Bojovića, vlasnika kompanije Napred bilo je reči dva puta i to oba puta u

Blicu, koji joj je posvetio naslovnu stranu i velike tekstove.

Dva izveštaja bila su o početku suđenja za zloupotrebe u preduzeću Kolubara u novinama Blic i Politika. U celokupnom korpusu pojavila se po jedna vest o istraživanjima pronevera u Fondaciji Dragice Nikolić, o zloupotrebama javnog novca od strane carinika (Politika) i od strane vozača preduzeća Lasta (Blic).

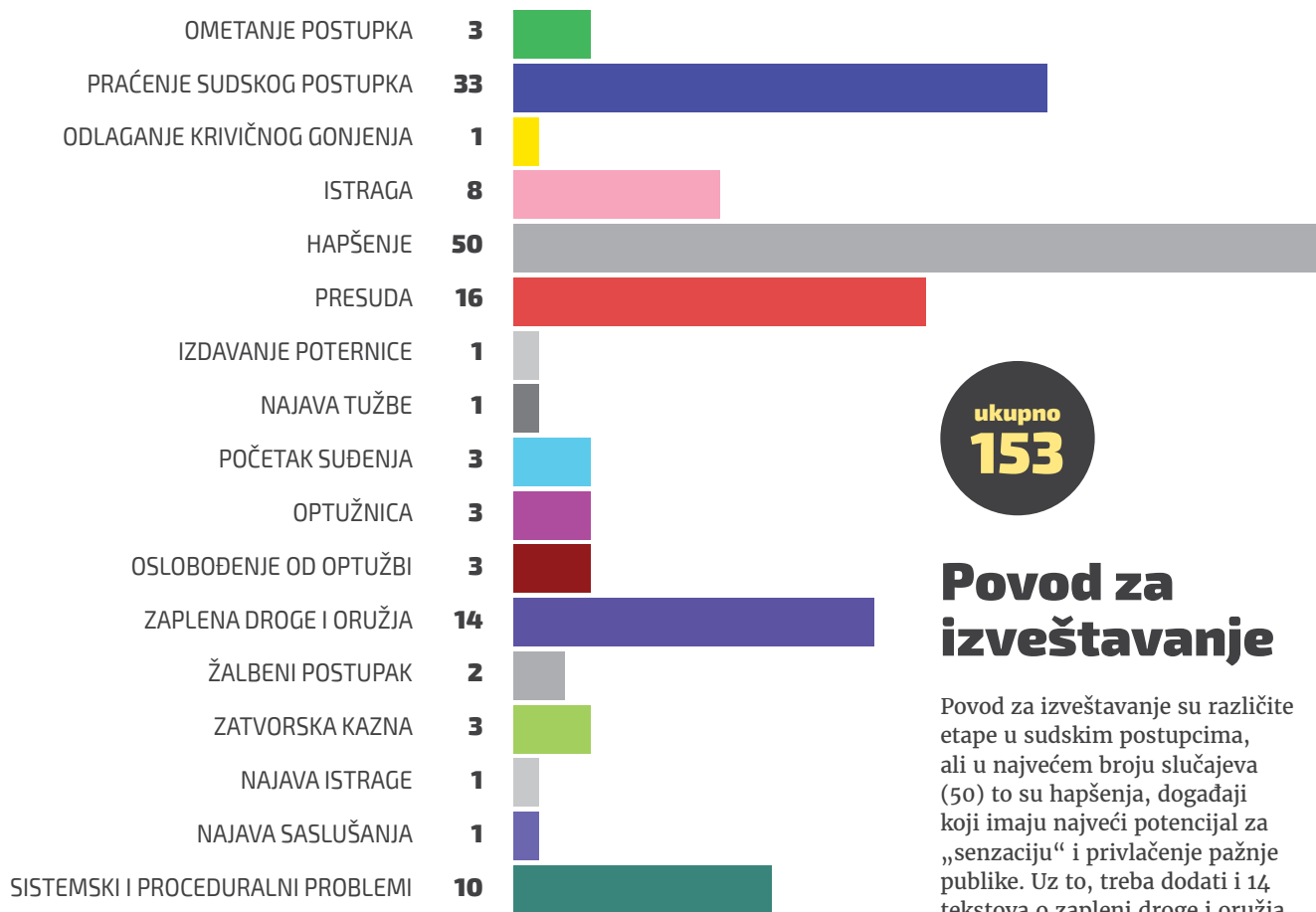
Tekstove koji analiziraju sistemske probleme u pravosudnom sistemu (10) najčešće su pisali novinari Danasa (5) i Politike (3). Na televizijama nije bilo vesti o ovoj temi, što je i očekivano s obzirom na format informativne emisije Dnevnik. Politika je objavila obimne tekstove o manjku sudnica, što usporava rad sudova, o nedostatku sudija, a analizirala je i terminologiju koja se koristi u sudnici.

List Danas se bavio temama kao što su zanemarivanje izveštaja Poverenika za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti i Zaštitnika građana od strane Vlade, o potrebi da Srbija reformiše pravosuđe, a bavila se i non-paper izveštajem Evropske komisije o napretku Srbije u poglavljima Pravosuđe i osnovna prava i Pravda, sloboda i bezbednost.

Grafikon 7:
Tematski fokus

ukupno
153

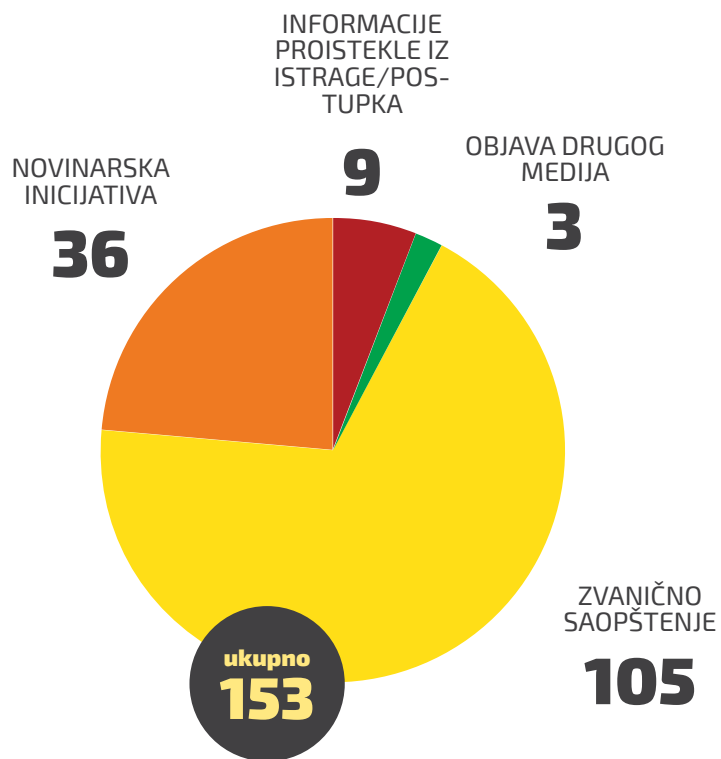
Povod za izveštavanje

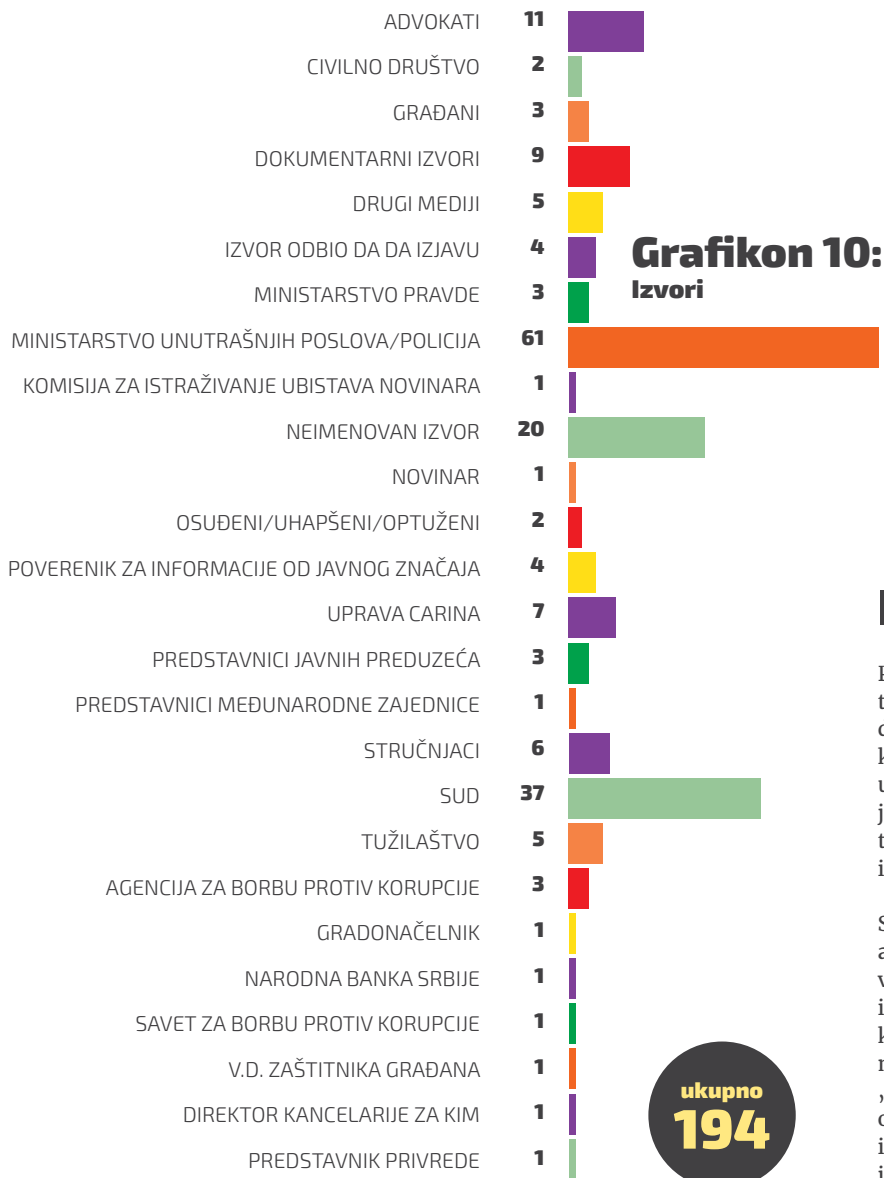
Povod za izveštavanje su različite etape u sudskim postupcima, ali u najvećem broju slučajeva (50) to su hapšenja, događaji koji imaju najveći potencijal za „senzaciju“ i privlačenje pažnje publike. Uz to, treba dodati i 14 tekstova o zapleni droge i oružja. Tu su i izveštaji o toku sudskih postupaka (33) i presudama (16).

Ovome treba dodati i da je u najvećem broju slučajeva zvanično saopštenje ono koje pokreće izveštavanje i objavljivanje tekstova/priloga.

Grafikon 8:
Povod za izveštavanje

Grafikon 9:
Pokretač izveštavanja

**Ukupan broj izvora je veći od ukupnog broja objava pošto se u jednoj objavi ponekad navodi više izvora*

Izvori

Policija se pojavljuje kao izvor u 61 tekstu, bilo da su u pitanju saopštenja direktno iz MUP-a, Sektora unutrašnje kontrole ili izjave samog Ministra unutrašnjih poslova Nebojša Stefanović je identifikovan 12 puta kao izvor informacija i on je pojedinačno najcitiraniji izvor.

Slede predstavnici sudova i tužilaštva, a u 20 tekstova izvor je neimenovan. Neimenovani izvori koji dolaze iz policije i tužilaštva uglavnom su korišćeni u izveštavanju tabloidnih medija, Blica i Informera. Primeri su: „sagovornik Blica upoznat sa istragom“, „izvor blizak istrazi“, „jedan od izvora čiji je identitet poznat redakciji“, „dobro obavešten izvor našeg lista“, „izvor iz Valjevskog suda“, „naš izvor blizak policijskoj istrazi“, „jedan od očevidaca“, i „izvor iz Specijalnog tužilaštva“.

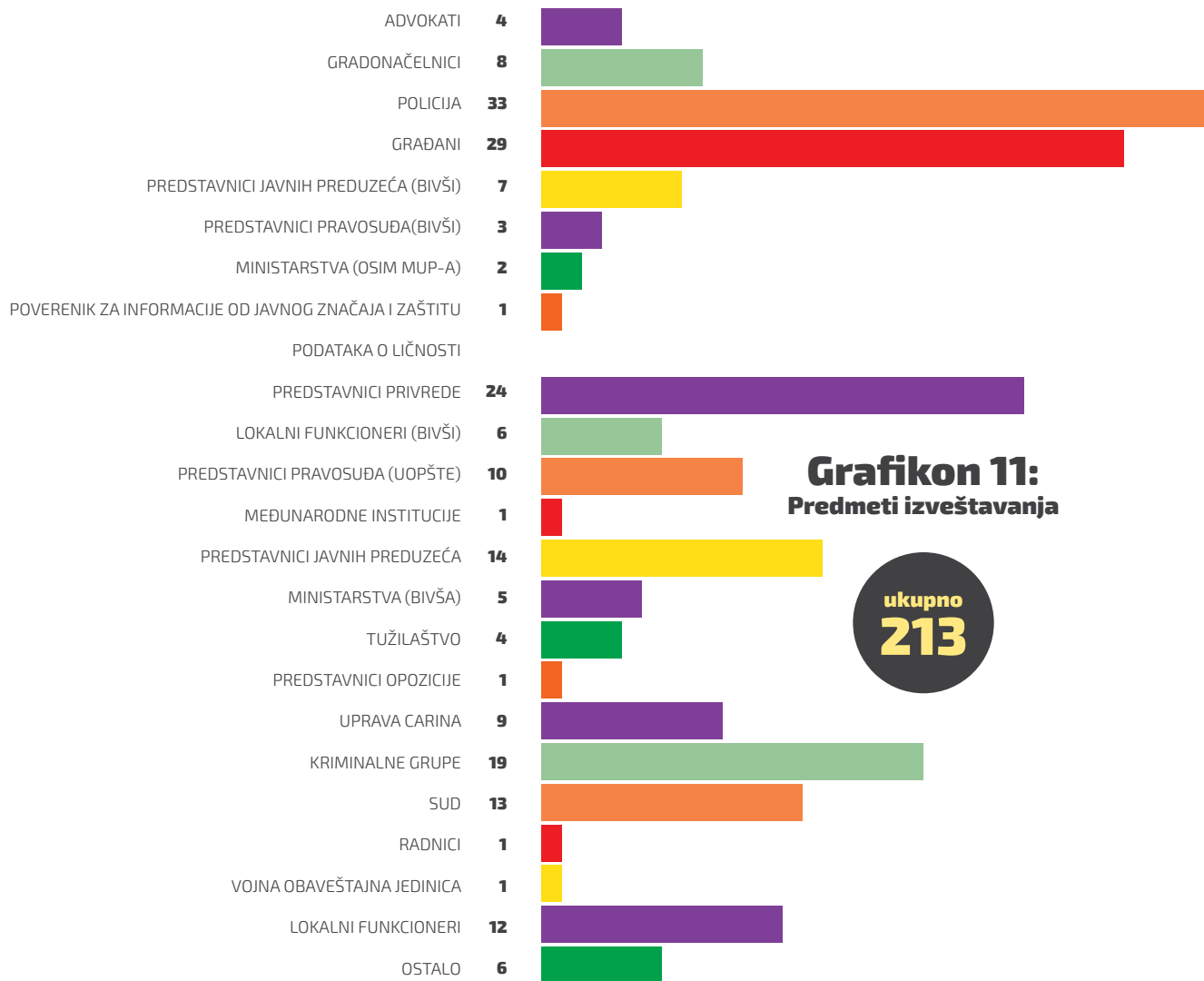
Predmeti izveštavanja

Osim izvora, analiza sadržaja je obuhvatila i „predmete“ izveštavanja, tj. ljude koji su privukli pažnju medija jer se nalaze u procesu sudskog postupka ili policijske istrage. U celokupnom korpusu zabeleženo je 213 predmeta izveštavanja. Veliki deo čine predstavnici privrede i poslovni ljudi (24), kao i bivši i sadašnji direktori i vlasnici javnih preduzeća (21) i advokati (4). Lokalni funkcioneri se spominju u kontekstu zloupotrebe službenog položaja.

Veliki udeo imaju pripadnici policije i organa javnog reda (33), građani (29), čelnici opština (12) i zaposleni u pravosuđu – sudije i tužioci (17). Pripadnici bivše izvršne vlasti se pojavljuju 5 puta u korpusu. Pripadnici odeljenja za suzbijanje krijumčarenja Uprave carine se pojavljuju 9 puta.

Biznismen Marko Mišković, vlasnik kompanije Mera Invest, sin vlasnika kompanije Delta Holding se pojavljuje 3 puta, Dobrosav Bojović, vlasnik kompanije Napred 2 puta, a biznismen Željko Rutović takođe 2 puta. Biznismen Sebastijan Gica, nekada poslanik rumunskog Parlamenta, bio je tema izveštavanja 10 puta.

U uzorku se 7 puta pojavljuju bivši predstavnici javnih preduzeća – nekadašnji upravnik preduzeća Rad Miljko Živojnović (2) i nekadašnji zamenik generalnog direktora preduzeća Komel, Ljubiša Mitić (2) u kontekstu pronevere javnog novca, bivši direktor JP Kolubara Dragan Tomić u kontekstu zloupotrebe javnih fondova i bivši načelnik odeljenja pedijatrijske onkologije Instituta za onkologiju i radiologiju KCS Zoran Bekić u kontekstu zloupotrebe službenog položaja.

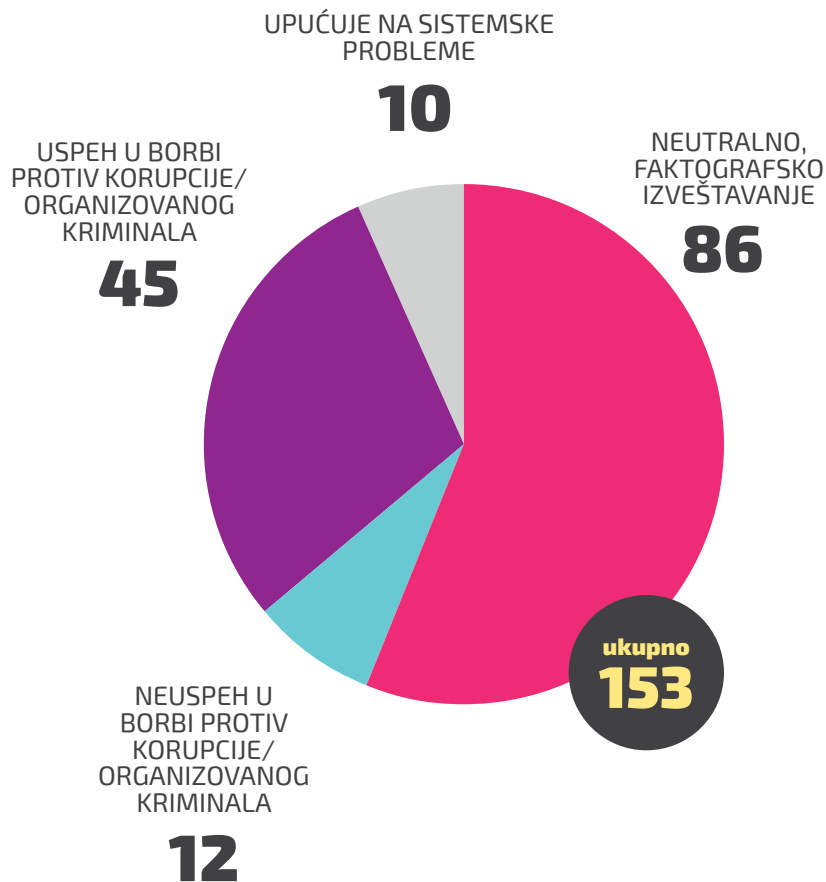

*Ukupan broj predmeta izveštavanja je veći od ukupnog broja objava, pošto se u jednoj objavi ponekad govori o nekoliko lica

Ton izveštavanja

Uzorkom dominira neutralno, faktografsko izveštavanje, a 45 medijskih objava ima pozitivan, propogandni ton koji ističe uspeh u borbi protiv organizovanog kriminala i korupcije.

U korpusu ima ukupno 12 tekstova sa negativnom konotacijom, a tome treba dodati još 10 tekstova koji ističu sistemske probleme u vezi sa sudskim procesima.

Grafikon 12:
Ton izveštavanja

O projektu:

Izveštaj je objavljen u sklopu projekta “Ostvarivanje slobode izražavanja i otvorenosti državnih institucija u Bosni i Hercegovini, na Kosovu i u Srbiji”. Projekat je implementiran od strane Balkanske istraživačke regionalne mreže – BIRN Hub, u partnerstvu sa BIRN Srbija i BIRN Kosovo, od aprila 2017. do januara 2018. godine, u Bosni i Hercegovini, na Kosovu i u Srbiji. Projekat se sprovodi uz podršku Pakta za stabilnost Federalne kancelarije spoljnih poslova Nemačke.

Impresum:

Analitičar:

Miloš Damnjanović

Novinar:

Jelena Veljković

Medija monitoring:

Tanja Maksić (lider tima), Stefani Šovanec

Koordinator projekta:

Marina Radenković

Koordinator za Srbiju:

Kalina Simić

Urednik na engleskom jeziku:

Matthew Collin

Posebna zahvalnost:

Larisa Ranković i Marija Ristić

Web dizajn i razvoj:

Milomir Orlović, Branko Karapandža